

Literárne druhy a literárne žánre

Základné členenie umeleckej literatúry je: **lyrika, epika dráma**

Členenie umeleckej literatúry z hľadiska **jazykovej formy** je:

- **poézia** (viazaná reč), **próza** (neviazaná reč), **dráma** (dialogická reč)

Literárny druh je nadradeným pojmom pre jednotlivé žánre. Literárne druhy sú založené na lyrickej, epickej a dramatickej povahe umeleckého textu.

Charakteristické znaky literárnych druhov:

Lyrika	Epika	Dráma
verš (rytmus)	próza	verš/próza
nesujetovosť	sujetovosť (má dejovú kompozíciu)	sujetovosť
nedejovosť	dejovosť	dejovosť
gnómický čas (nadčasovosť)	minulý čas	prítomný čas
statické motívy	dynamické motívy	dynamické motívy
monologickosť	dialogickosť	dialogickosť
obraznosť	hovorovosť	hovorovosť/obraznosť
opis, reflexia (úvaha)	rozprávanie	dianie (akčnosť)

Literárny žánre – toto pomenovanie používame ako súhrnný názov pre literárne diela, ktoré majú spoločné tematické, kompozičné a štylistické znaky.

Lyrické žánre:

- **Klasické lyrické žánre:**
 - o **Óda** – oslavná báseň (viaže sa na významnú osobnosť) (napr. **Óda na afroditu** – str. 61, čítanka 1)
 - o **Príležitostná báseň** – viaže sa na výnimočnú časovú udalosť (napr. **Krvavé sonety**)
 - o **Hymna** – druh ódy (napr. **Nad tatrou sa blýska**)
 - o **Elégia (žalospiev)** – báseň smutného obsahu (napr. **Slávy dcéra (pedspev)** – str. 244, čítanka 1)
 - o **Epigram** – stručná báseň vyjadrujúca životnú pravdu (napr. **Slovenské dvojnásobné epigramy** – str. 239, čítanka 1)
 - o **Idyla (selanka)** – báseň oslavujúca život v prírode, dedinský život (napr. **Krása roľníckeho života** – str. 64, čítanka 1)
 - o **Žalm** – náboženská pieseň smutného obsahu
 - o **Pieseň** – najrozšírenejší typ básne, spája poéziu s hudbou
 - o **Sonet** (znelka) – najznámejšia básnická forma, má záväzný počet veršov 14, člení sa 4-4-3-3, 4-4-6.
 - Jeden sonet vyjadruje 1 ucelenú myšlienku. (napr. **Krvavé sonety**)
- **Novšie lyrické žánre:**
 - o **Pásmo** – žánre modernej poézie, veľký rozsah, polytematickosť (viac tém), zdanlivo nesúvisiace témy sa radia voľne, spája ich hlavná téma (napr. **Alkoholy** – str. 310, čítanka 2)
 - o **Kaligram** (grafická báseň) – text básne je usporiadaný do obrázka,

Epické žánre:

- **Klasické epické žánre:**
 - o **Báj** – Mýtus – Bájoslovie/Mytológia, starý epický žánre, rozprávanie o vzniku sveta a vesmíru, odrážajú primitívny názor človeka na svet, vystupujú tam bohovia, polobohovia
 - o **Epos** – epický žánre veľkého rozsahu, písané vo veršoch, bol nahradený románom, základom je boj (je hrdinský) (napr. **Epos o Gilgamešovi** – str. 38, čítanka 1, úplne prvé dielo svetovej literatúry)
 - o **Balada** – žánre krátkeho rozsahu, smutný až pochmúrny dej, tragický záver, dej je v náznakoch, tajomnosť, fantastickosť, poznáme ľudové a umelé balady; patria sem aj iné žánre...
- **Novšie epické žánre:**

- **Legenda** – žáner obdobia stredoveku, náboženský charakter, hlavná postava je svätec, legenda hovorí o jeho živote, dejú sa v nej zázraky. Postava je idealizovaná – silne veriaci, múdry a žijúci asketicky (odriekavo) (napr. **Legenda o sv. Svoradovi a Benediktovi** – str. 107, čítanka 1)
- **Rozprávk**a – žáner ľudovej slovesnosti, boj dobra a zla, ustálený začiatok, víťazstvo dobra v závere, potrestanie zla
- **Poveš**t – žáner f. slovesnosti, reálny základ (udalosť, osobnosť, miesto) a fikcia autora
- **Bájk**a – vystupujú tam zvieratá, má ponaučenie, krátky rozsah, môže byť veršovaná alebo prozaická (napr. **Ezopove bájk**y)
- **Súčasné epické žánre:**
 - **Poviedka** – krátky rozsah, spracúva 1 udalosť, má len 1 zápletku, postavy vyhranené, nemenia sa,
 - **Román** – veľký rozsah, najznámejší a najrozšírenejší súčasný prozaický žáner, pestrosť z hľadiska obsahu, kompoz. a štylist. prostriedkov, zložitý dej, veľa postáv, zložité vzťahy medzi nimi, delí sa podľa viacerých kritérií (povaha deja, čas deja, téma)
 - **Novela** – stojí medzi poviedkou a novelou
 - **Komiks** – žáner pozostávajúci zo sledu obrázkov, zverejňujú sa v časopisoch a novinách na pokračovanie, zrodil sa v USA
 - **Horor** - žáner , ktorý vyvoláva zdesenie, hrôzu a strach, rozšíril sa v nedávnom čase; patria sem aj iné žánre...

Dramatické žánre:

- **Klasické dramatické žánre:**
 - **Tragédia** – končí sa tragicky, preberá vznešené témy (napr. **Antigona, Hamlet**)
 - **Komédia** – cieľom je vyvolať smiech, poukazuje však aj na zlé ľudské vlastnosti (lenivosť, závisť) (napr. **Lakomec**)
- **Súčasné dramatické žánre:**
 - **Veselohra** – názov pre novodobú komédiu, niektorí autori uvádzajú rozdiel, v komédii sa postavy tvária vážne a sú vyhranené, vo veselohre vedia o svojej smiešnosti a strieľajú si zo seba
 - **Fraška** – druh komédie, prevláda situačná komika a zveličenie
 - **Kabaret** – mála forma humoristicko-satirická, dôležitá úloha konferenciéra
 - **Muzikál** – moderný hudobný žáner spája slovo, spev, tanec, má veľkolepú výpravu, vznikol v USA,
 - **Opera** – hudobný žáner, text sa realizuje spevom a hudbou
 - **Opereta** – hudobný žáner, striedajú sa v nej hovorené časti a spev.
 - **Dráma** – Činohra – vznik 18 - 19 storočie, rieši vážne témy, nekončí tragicky, rieši spoločenské témy daného obdobia